

А.Г. Супрун – канд. філос. наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОГО ПОРОЗУМІННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Стаття присвячена проблемі формування основних принципів взаєморозуміння та комунікабельності сучасної людини в умовах глобальної кризи освіти та виховання. Визначено, що філософія освіти відкриває можливості для побудови нових освітніх систем, які слугуватимуть чіткому баченню та формуванню нових форм комунікації.

Ключові слова: комунікація, освіта, інформаційне суспільство, глобальні проблеми, інформаційна революція.

Наріжним каменем соціального інтелекту є людське взаєморозуміння. Його недолік нерідко породжує парадоксальну ситуацію, у якій більшість співрозмовників можуть вважати окремого індивіда за-

¹ *Ibidem*, pp. 288-289

надто зарозумілим. Це відбувається тому, що людина з високорозвиненим розумом теоретика не здатна врахувати нерівномірність розвитку даного типу інтелекту в інших людей.

Низька культура спілкування в сучасному суспільстві та нездатність людей зрозуміти один одного дуже болісно виявляються в повсякденних життєвих ситуаціях. Усе, що ми називаємо хамством і від чого постійно страждаємо, рідко є свідомою життєвою позицією, цілеспрямованою стратегією відносин до людей. Найчастіше — це прояв неосвіченості, необізнаності з етичною сферою, духовної сліпоти, що виявляється у невмінні вислухати і зрозуміти іншого. Для цього потрібно перебороти стандартне відношення щодо сприйняття окремих індивідів, виробити індивідуальний еталон відносини до них, навчитися слухати, чути і розуміти.

Не менш важливою для взаєморозуміння та комунікабельності є також проблема самопізнання. У чому полягають психологічні передумови самотності сучасної людини, яка стає гіркою реальністю сьогодення? Знайти відповідь на це питання — означає допомогти людині розібратися в самій собі і тих рисах характеру й особливостях стилю життя, що заважають порозумітися з людьми, близькими за інтересами і духовними запитами, створити родину і знайти друзів. Зрозуміти себе часто буває складніше, ніж правильно оцінити інших людей.

Метою даного дослідження є пошук шляху до комунікативного порозуміння. Історія знає чимало прикладів, коли усім було зрозуміло те, що не могла зрозуміти лише одна людина. І її незвіданість прокладала людству шлях до нового етапу розвитку. Відомо, як нелегко людина розлучалася з космічним егоцентризмом. Усе було гранично зрозуміло — земна твердінь спочиває, а Сонце знаходиться в постійному русі. Н.Копернику ж не вистачило саме такої розсудливості і довіри органам чуттів, завдяки чому він і зміг зрозуміти справжній порядок руху небесних тіл, позбавивши нас дуже почесного, але ілюзорного місця в центрі Всесвіту.

В свою чергу І.Кант здійснив «коперніканський переворот» у філософії. Він намагався дослідити межі та можливості пізнання в чистому вигляді, визначав місце та роль досвіду в цьому процесі. Передусім, І.Кант цікавився проблемою людської свободи, яка є доволі актуальною в сьогоденнішніх реаліях. Її розв'язання він пов'язує з усвідомленням людських можливостей вільної поведінки, з якої витікає взаємна рівність всіх людей. Основною відмінністю поведінки людини від тварини, за І.Кантом, є автономна вмотивованість, а не визначення зовнішніми причинами. Людина - це завжди мета в собі, а тварина - це засіб. Отже, І.Кант робить висновок про те, що нашим моральним обов'язком є не порушення відносин, що ґрунтуються на взаємності та висловлюють цю взаємність. Моральна поведінка повинна прямувати до однієї мети – щоб інший не постраждав від моєї поведінки.

Актуальність даної тематики також обґрунтована особливим загостренням взаємовідносин між особистістю та суспільством в сучасному світі, їх постійні спроби знайти спільну мову та взаєморозуміння.

Зовнішні фактори детермінації життєдіяльності особистості заломлюються через внутрішню своєрідну структуру, набутий досвід, індивідуальні відмінності та актуальні прагнення.

Кризові явища, які виникли у суспільстві наприкінці ХХ століття, в частково пов'язані з наростанням конкуренції та посиленням динаміки його розвитку. Формується новий тип особистості, який буде готовий до швидкого сприйняття та обробки інформаційних потоків, що безперервно звучать з вуст медіа.

Сучасні філософські розвідки в більшій мірі направлені на пошук способів порозуміння, віднаходження моделей та концептів, які давали б можливість успішніше зрозуміти сутність формування нового типу комунікативної особистості, який наразі вкрай необхідний. Адже глобальна інформатизація веде до духовного спустошення суспільства. В результаті – надмірна психічна напруженість і перевантаженість які є «продуктами» розвитку цивілізації.

У сучасному світі в політичній, економічній, культурній, а також суспільній площинах відбуваються два рівнобіжних процеси: перший, пов'язаний з глобалізацією, другий – з посиленням відмінності та фрагментацією суспільного життя. Динаміка їх дій дуже складна. Вони можуть взаємовиключатися та взаємонакладатися, мирно співіснувати в одній сфері та здійснювати дискурсивну боротьбу за форму реальності в інших сферах суспільного життя. Цим двом процесам відповідають дві протилежні епістемології — модерністська та постмодерністська, які в сучасній педагогіці створюють різні підходи, формують відмінні цілі та ідеали для виховання «досконалої людини», «будівництва кращого світу» і, загалом, нового типу особистості.

Філософія, з часу свого виникнення, завжди відігравала функцію теоретично-рефлексійного аналізу світогляду і його подальшого розвитку. Сьогодні вона набуває найважливішого значення в становленні нового світогляду і нових освітніх систем, які слугуватимуть чіткому баченню та формуванню нових форм комунікації.

Розділ третій. Світоглядні й теоретико-пізнавальні аспекти комунікації, медіа та інформації

Комунікативна природа пізнання ставить перед суб'єктом проблему відповідальності та праксеологічної виправданості пізнання поряд з евристичною вмотивованістю. Тобто, в найзагальніших рисах, пізнання можна охарактеризувати як комунікацію внутрішнього світу людини, її неявного, майже інтимного змісту з певними культурними і ментальними універсаліями. Потенціал «філософії свідомості», за влучним визначенням Ю.Габермаса, є вичерпаним на сьогоднішній день. Потрібно переходити до нової парадигми – парадигми взаєморозуміння, яка приходить на зміну парадигмі «пізнання предметів». «Парадигма пізнання предметів повинна бути замінена на парадигму взаєморозуміння між людьми, які здатні промовляти та діяти», - зазначав Ю.Габермас. [1, 288]

Комунікація визначається останнім підґрунтям і свідомості, і пізнання, і суспільного буття. Головним завданням сучасної комунікативної філософії є визначення теоретичного основи для формування взаєморозуміння та гармонії між людиною та навколишнім світом.

В зазначеному контексті, неабиякої актуальності набуває комунікативний вимір освіти, який створився протягом останніх років, що є, так званою, оцінкою освітніх систем із погляду теорії комунікації та широкого міждисциплінарного дослідження практики людини. Як наслідок, цей аспект в освітній галузі зумовив виникнення нового напрямку – комунікативної педагогіки, представленій у філософії широким спектром концепцій: діалогічна педагогіка М.Бубера, критично-комунікативна педагогіка К.Шеллера, герменевтична освіта Г. Гадамера, педагогіки прямого зіткнення із природою й суспільством Дж. Дьюї, концепції комунікативного розуму Ю.Габермаса, німецької антипедагогіки Е.Браунмюля та «педагогіки пригніченого» П.Фреєра.

Відомим є той факт, що освіта – це надбання окремої особи, вона формується в процесі спілкування з іншими людьми в процесі набуття особистого досвіду пізнання світу. Освіта – це також, уміння діяти, будувати свої відносини з навколишнім світом на моральній основі. Сучасна освічена людина повинна бути готовою до визнання різних точок зору, до зміни власного бачення світу, до здатності самозмінюватися, в залежності від соціально-політичних чи економічних умов суспільства, в якому вона живе.

Один з дослідників у галузі філософії освіти Анджей Гофрон у своїй статті зазначав: «Сучасне інформаційне суспільство значною мірою змінює спосіб життя людини, роблячи її, згідно з думкою Мак Лугана, жителем «маленького села», яким стає сучасний світ, завдяки засобам масової інформації та їх контролю.» [2, 45] На його ж думку, даний період вимагає формування нового суспільного порядку, внаслідок чого відбуватиметься розпад майже всього, що пов'язане із традиційними переконаннями. Нові інформаційні технології, дефініції, як свідчить аналіз, проведений у працях Ж. Балтера, Л. Мемфорда, Н. Постмена, О. Тоффлера, змінюють наше розуміння «знання» та «істини», сформовані в нас навички думати, завдяки яким культура забезпечує нове розуміння нового світу.

У сучасній зарубіжній та вітчизняній філософській літературі активно обговорюється глобальність проблеми кризи освіти і виховання, пов'язані з загальною кризою культури праці та соціальних форм людської спільноти. Головними симптомами кризи є розпад культури, духовності, сімейних і міжособистісних відносин, що приводить до втрати здібностей суспільства самоорганізовуватися та виживати у кризових ситуаціях.

Філософія освіти є формою рефлексії над педагогічними проблемами, які виникли в сучасному суспільстві. Вона являє собою відповідь на кризу системи освіти. Саме на стику філософії і педагогіки відкривається можливість розробки сучасної концепції освіти, яка буде протиставленням просвітницькому раціоналізму та створенням інтелектуально-моральнісної основи сучасної школи.

Філософські підходи до розуміння змісту педагогічної діяльності в освітніх процесах пов'язані з корінними змінами в усвідомленні того, що основною метою освіти є не тільки формування людини значущою, але й виховання людини культури, моральної, ненасильницької, миролюбивої особистості.

Виникнення нової філософської теорії комунікації є однією з визначних у філософії ХХ початку ХХІ століття. Адже в останні десятиліття в нашому суспільстві проходить інтенсивне пояснення змісту і сутності тих процесів, які пов'язані зі становленням інформаційного суспільства та розвитку комунікаційних технологій. Механізми комунікації, її предмет, суб'єкт, значення пояснюється по-різному в різних філософських доктринах. Філософська інтерпретація комунікації не зводиться лише до проблеми обміну інформацією між індивідами через мовні засоби. Ж.Бодрійяр розуміє під комунікацією економічні обміни, Ю.Лотман – культурні пам'ятки, К.Леві-Стросс – трансляцію міфів, тощо. Спільним для всіх сучасних філософських інтерпретацій поняття комунікації є її медіа реальність, яка утворюється в процесі спілкування в межах реального соціуму. Отже, вивчення комунікації не можливе без звернення до проблем ЗМІ, які здатні змінити обличчя сучасного суспільства.

В результаті інформаційної революції медіа поширюють хвилю інформації, тиражуючи у такий спосіб придуману культуру. Медіа переробили відчуття реальності світу. Те, що нібито «реальне», виникає не стільки з безпосереднього контакту людини з реальністю, скільки з того, що вона приймає через мас-медіа. «Правдою» для людей стає те, що виникає з останнього «консенсусу» в медіа. Ж.Бодрійяр пи-

ше, що ми живемо у світі, в якому щораз більше інформації і щораз менше значення, а усі великі системи цінностей, усі моральні, естетичні і практичні цінності оцінювання цивілізації зникають у нашій (медіальній) системі «уявлення і знаків» .

Отже, в структурі сучасного суспільства вирізняються різні сфери: економічна, соціальна, духовна, політична, в межах яких здійснюється спілкування та взаєморозуміння. що відображають статусні відносини між об'єктами суспільної діяльності. Всі ці сфери тісно взаємопов'язані. Але в основі їх єдності є Особа: з її потребами, інтересами, цінностями та вмінням порозумітися з тим світом, в якому вона живе .

Взаєморозуміння – це категорія, яка в умовах сьогодення знаходить особливого забарвлення. Адже головною рисою комунікативного світу є те, що кожне повідомлення повинно бути почутим і зрозумілим. Сучасна соціальна організація досить складна, а її функціональність повністю залежить від того, наскільки гарантованим буде взаєморозуміння.

Література:

1. Габермас Ю. Інший шлях із філософії суб'єкта: альтернатива комунікативного та суб'єктоцентрованого розуму // Габермас Ю. «Філософський дискурс модерну». – К.: Четверта хвиля, 2001. – С.287-319.
2. Гофрон А. Філософсько-комунікативні аспекти освіти // Філософія освіти. – 2006. – № 1(3). – С. 45.
3. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996.

А.Г.Супрун. Проблема комунікативного розуміння в сучасних умовах. *Стаття присвячена проблемі формування основних принципів взаєморозуміння і комунікативності сучасної людини в умовах глобальної кризи освіти і виховання. Встановлено, що філософія освіти відкриває можливості для побудови нових освітніх систем, які будуть служити чіткому баченню і формуванню нових форм комунікації.*

Ключевые слова: комунікація, освіта, інформаційне суспільство, глобальні проблеми, інформаційна революція.

Suprun A. The Problem of Communicative Understanding at Modern Conditions. *The article is devoted to the problem of formation of main principles of understanding and communicative abilities of modern person at conditions of global crisis of learning and education. It is established that philosophy of education creates possibility for establishing of new educational systems which would serve for clear understanding and practical implementation of new forms of communication. The notion of communication as the basis of consciousness, cognition, and social life. The main task of modern communicative philosophy is to determine the theoretical basis for the formation of mutual understanding and harmony between man and the outside world. In this context urgency is the communicative dimension of education. As a result, this aspect in education led to the emergence of a new trend - the communicative pedagogy presented in the philosophy of a wide range of concepts. The article states that the structure of modern society include different areas: economic, social, spiritual, political, within which the communication and understanding, reflecting the status relations between objects of social activities. All these areas are closely interrelated. But the basis of their unity is a person: it needs interests, values and ability to cope with the world in which she lives. Understanding – a category that is present in a particular color. After all, the main feature of the communication world is that each message must be heard and understood. Modern social organization is quite complicated, and its functionality is completely dependent on how much guaranteed to be understanding.*

Key words: communication, education, informative society, global problems, information revolution.